

Sonsuzluk Kurgusundan Sonsuzluk Fikrine Geçiş Olarak Ergenlik¹

Özge Soysal

Rainer Maria Rilke, genç bir şair olan ve yazdığı şiirlerle ilgili kendisine yol göstermesini isteyen Franz Kappus'un ilk mektubuna yazdığı cevapta, şiirlerine onun beklediği gibi eleştirel bir incelemeci gözüyle yaklaşmasının mümkün olmadığını belirtse de seneler süren tüm mektuplaşmaları boyunca bundan çok daha fazla yapacaktır². Aralarındaki yaş farkının azlığına -Kappus o zamanlar 20, Rilke 27 yaşındadır- ve Kappus'un dizelerinin henüz bir şiir değerinde olmadığını açıkça ifade etmesine rağmen, Kappus'un 20li yaşlarının ergenlik buhranlarını aşmasında ve dönüştürmesinde asli bir yere yerleşir. Hem bir esin kaynağıdır Rilke, hem de genç yetişkin yaşına rağmen yazın dünyasında bir yer edinmiş değer gören bir şair. Ama tüm bunların da ötesinde, insanın en tekil haliyle yaşayabileceği en derin yalnızlıkların, çaresizliklerin, çatışmaların başka bir ufka açılabilmesini sağlayabilen bir adres olmuştur Kappus için. Sadece şiirlerini yargılayan bir eleştirmen yerinde konumlanmış olsaydı, bugün adeta edebi bir eser tadında soluksuzca okuyabildiğimiz o mektuplaşmalar olmayacaktı belki de. Yaptığı olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerle Kappus'un talebine karşılık verdiği bir yazışmanın ötesine geçmeyecekti. Oysaki Rilke bu değerlendirmeleri ve yargılamaları bir kenara bıraktığını söyleyip, Kappus'a da eğer yazma uğraşını sürdürmek istiyorsa aynı şeyi yapmasını salık verip, ona samimiyetle cevap vermeye gönüllü olduğu bir yerden yazar. Rilke, Kappus'un şair Rilke'yi gördüğü ve duyduğu hayranlıkta aslen gizil olarak neyi sorguladığını anlamış gibidir ve cevap vermeye giriştiği yer de bu hayranlığı beslediği bir "bilen" in, yazma ediminin sırlarına ve yetkilerine sahip bir "tam oluşun" değil, kendi yazma arzusunun yaşama arzusuna dönüştüğü ve işte beraberinde yaşamın tüm çıkmazlarına, bilmecelerine, ıstıraplarına ve keşiflerine selam verdiği bir yerdir. Yaşam denilen gerçeğin istediği tanınma payını teslim ettiği ama bunu bir o kadar da özenli ve şefkatli yaptığı bir yerden yazar.

Rilke, Kappus'a bir ayna olmaktan uzakta, daha ilk satırlarından itibaren ona önünde sanki bir sonsuzluğun uzandığını duyumsayarak yazmasını önerir. Ancak böylelikle dışarıya yönelttiği bakışını, yeni olanın gelebileceği sonsuz ve bitimsiz bir ufka çevirebilecek, dahası

¹ Bu yazı *Kurşun Kalem* dergisinin Ocak-Şubat-Mart 2018 sayısında yayınlanmıştır.

² 1902-1908 yılları arasında sürdürdüğünü biliyoruz. Rainer Maria Rilke, *Letters à une jeune poète*, Paris: Gallimard, 1993, trad. Marc B. de Launay.

kronolojik lineer bir zamanın belirlediği hesapların ötesindeki bir başka zamana açılacaktır: kendi öznel hikayesinin biricik hakikatine. Şiir, sanatsal yaratım, bu öznel hakikatin arayışında olunan ve gönüllü olarak çıkılan bir serüvenin patikalarında duyulan sesin özgün yazısı olarak konu edilir bu mektuplaşmalarda. Tersine değil. Sonsuzluk, Kappus'u yaşadığı buhranların öznesi haline getirecek bir duyumsayıdır da aynı zamanda. Çocukluğunun, içine doğduğu hikâyenin, onu sarıp sarmalayan geçmişinin, sınırların hep yetişkinlerce belirlenen çizgilerde esnetilen konforundan ve bir o kadar da kapalı döngüsünden sıyrıldığı bir yalnızlıkta, o zamana değin öngörülemediği olanı karşılamaya hazırlandığı kaçınılmaz bir deneyim olarak.

Baş döndürücü sonsuzluğun ergenlikteki bu keşfi Kappus'u olduğu kadar her bir ergeni de kendi içinden, kendi evinden sarsan bir uzamın, varış noktasının kaybolduğu telaşlı çıplaklığında bırakır. Sanıldığı gibi ya da hayal edildiğinin aksine afrodizyak bir mutluluk vaadini gerçekleştirmekten uzaktır bu karşılaşma; zira şeylerin neyse o olarak belirlediği bu çıplaklık, var oluşun tam ortasındaki boşluğun belirisidir de. Varlığın tam ortasındaki ölüm gerçeğinin. Ne tuhaf, sonsuzluk vaadi ancak bir sonlu oluşu hatırlatabiliyor insana. Her bir insanın çocukluktan farklı olarak ergenlikten itibaren kendi adına, kendi işaretlerinden yola çıkarak çözmesi gereken bir sfensk bilmececi. Çocuklukta sonsuzluk fikrine sahip olmadığımızdan değil, tam tersine çocukluktan hatta yaşamın ilk anlarından itibaren duyumsadığımız bir sonsuzluk deneyiminin olması, ergeni yeniden ama bu sefer başka bir yerden bu zor görevle karşı karşıya bırakır. Julia Cortazar, çok küçükken yalnız başına pencereden dışarıya, gökyüzünün boşluğuna baktığı bir ilk çocukluk anısından bahseder. Bu bir çocuğun çocuk oluşu gerçeğinin fiziki sınırlılıklarının da ötesinde bulunan bir ufku onunla kaynaşma noktasında duyumsadığı anda kaybetmek zorunda kaldığı deneyimdir. Cortazar, sonsuzluğa karıştığı esnada bir horoz sesi duyar ve o geceden itibaren tekrar eden horoz sesli kâbusları başlar³. Horoz sesinin tıpkı bir bebeğin tüm güçsüzlüğüyle boşluğa fırlattığı keskin korkutucu çığlığı gibi yankılanan sesi, o andan itibaren öznellikte açılacak bir yarığın da işareti gibidir: kendimizi duyumsadığımız anın kaybedilişi olarak açılan bir yarığın. Yalnızlığın en derin algılanışı olacak sonsuzluğun dışarı, gerçeğe fırlatılışı çocukluğun üstü anlamla, düşünmele, adlandırmalarla kaplanan örtüsüyle sakinleşip, ılımanlaşır. Gerçeğin tiz sesi artık bu denli çıplak, dolayumsuz ve insanı yaprak gibi savuran bir yerden gelmemelidir.

³ Aktaran Gerard Pommier, *Le Refoulement. Pourquoi et Comment* içinde (Patrick Landman ile birlikte), s.68, Paris: Éres, 2013.

Alain Badiou, 2010 yılında çocuklara “sonlu ve sonsuz” üzerine verdiği bir konferansta⁴, sonsuzun biraz da ölümün karşıtı olduğunu söyler. Kelimenin sonundaki “suz” eki bir değilleme eki olarak “sonlu olmayan” anlamını vermektedir. Sonlu olan, sınırları ve biçimi belirgin olan anlamına gelse de zamanda ve mekânda kendisinden büyük ya da küçük olan bir başka sınıra göre bu tanımı alır. Sonuç itibariyle ölçülebilir ve sabitlenebilir her şey sonludur, insan da öyle, çünkü ancak belli bir yaşa kadar yaşayabileceğini, yaşamının sonsuza kadar sürmeyeceğini ve bir noktada öleceğini bilir. İnsan, ölümün ve kendisinin ölümlü, dolayısıyla da sonlu olduğunun bilgisine sahip bir varlıktır. Ama aynı zamanda sonsuzluk fikrine de sahiptir, bunun en güzel kanıtı sonsuzlukla ilgili düşünebiliyor olmasıdır. Mesela evrenin sınırının nerede bittiğini bilmiyor oluşu ve onu sonsuz olarak tahayyül edişi gibi. Aynı şey sayılar için de geçerlidir, “sıfır”dan itibaren sayılmaya başladıklarını bilsek de nerede sonlandıklarını bilebilmemiz mümkün değildir, zira sayma işlemi sınırsızca devam edebilir. Her zaman bir sonrası vardır, o sonraya geldiğimizde de bir sonrası ve bu bitimsizce sürer. Az önce yukarıda tuhaf olarak değindiğimiz sonsuzun sonluyu hatırlatması da bu sebepten olsa gerek. Ötesinin, daha büyüğünün, daha kapsayıcı olanın, devamının, vb. olacağını bilmemiz kaçınılmaz olarak bize sonlu oluş gerçeğini hatırlatır, çünkü bir sonraki hep bir sonrakine gönderecektir ve bu böyle sonsuza kadar devam edebilir, sonsuzun nerede olduğunu bilmesek de. O halde ancak bir sonlu oluştan itibaren sonsuzluğa uzanabiliriz, attığımız her adım sonsuzluğa her seferinde biraz daha yaklaştığımızı düşündüğümüz bir adım olsa da fiili olarak sonsuza erişebilmemiz mümkün değildir. Yine de başta filozoflar ve matematikçiler, düşüncenin sınırlarını bir yay gibi gerip zorlayarak sonsuzun ne olduğuyla ilgilenip kafa yormuşlardır. Sonsuz olanın büyüklüğüne ve sınırsızlığına hâkim olmanın en güzel ve rahatlatıcı yolu düşünmektir şüphesiz. Ancak böylelikle bizi kat be kat aşan bir enginin karşısındaki kaygıyı da evcilleştirebiliriz, çünkü sonsuz olan aynı zamanda kaybolma tehlikesini de taşıyandır, öngörülemez olanı barındırdığı için.

Düşünce, sayılar, geometri -buraya psikanalizi de ekleyebiliriz- düşüncenin erimini bitimsiz bir mesafeye doğru açmakla kalmayıp, insana bunu hesaplayabilme ve üzerinde işlem yapıp gösterebilme imkanını da verir. Sonlu varlık, böylelikle sonsuzun hâkimi haline gelir. Bu aynı zamanda insana onu belirleyen sadece beşerî, ailevi, toplumsal sınırlar olmadığını da hatırlatan bir açılmadır. İnsan için tüm bunları farklı açılardan değerlendirip, bileşenleri farklı varyasyonlarla kesiştirmesi, yeni kombinasyonlar üretip, otomatik ve kendi dışındaki bir

⁴ Alain Badiou, *Sonlu ve Sonsuz*, İstanbul, Monokl Yayınları, 2011, çeviri Murat Erşen.

tekrara saymaya yeniden başladığı bir noktadan itibaren atılım vermesi mümkündür. İster matematiğin sayılarıyla, felsefenin kavramlarıyla isterse de bilinçdışı öznesinin mantığıyla olsun, olanı işlemek ve dönüştürmek ancak sonsuz olanın varsayımıyla, yüzümüzü sonsuzluğa çevirmekle olasıdır. Ama bu her zaman hoş giden, daha doğrusu hoşnutluk yaratan bir uğraş değildir. Hatta çoğu kez Rilke'nin Kappus'a yazdığı gibi sancılı ve meşakkatlidir, çünkü her şeyden önce insana yaşadıklarıyla, seçimleriyle, kararlarıyla hatta yaşayamadıkları ve vazgeçtikleriyle ilgili kendi öznel sorumluluğunu hatırlatır.

Ergenlik, sonsuzluk karşısında bu öznel sorumluluğun alındığı, ergenin bu sorumluluğu almaya zorlandığı bir zaman olarak çocukluktaki sonsuzluk kurgusundan farklılaşır. Çocukların büyük karşısında hissettikleri hayranlıktan ve korkudan farklı olarak bu kurguyu, varlığın gerçeğini bedeninde ve tüm benliğinde duyumsadığı bir yerden bir fikre evirmek durumundadır. Çünkü en basitinden, artık büyüklerin de sonlu olduğu ve sonsuzluğa sahip olmadıkları gerçeği belirlemiştir. Kurgu yerini baş döndürücü bir boşluğa bırakır, örtünün berisindeki her sözcüğün, anlamın, sayının, kavramın sonsuzluğa gönderdiği bir sınırlı oluşa. Her bir sözcüğün, anlamın, kavramın ya da hakikat parçasının, "işte bu dediğimiz" yerde bir başkasına çağrıda bulunduğunu deneyimlediğimizde arayışta olmanın kendisi de anlamsızlaşabilir elbette; madem ki her şey kısmi kalıyor, dahası bu bitimsiz bir serüven, o halde ergenlerin diline yabancı olmayan bir yerden "batsın bu dünya" ya da "her şey boş" ya da "Tanrı öldü" yani sonsuzluk yoksa sonluluk da anlamsız diyebiliriz. Ergenin karaya vurduğu zamanlar... Çocukluğun dağılan sihirli masallarından elinde pek de bir şey kalmadığı. Yine de bu, her ergenin yetişkinliğe geçişte artık kendi adına üstlenmek durumunda olduğu şeyin de ta kendisidir: kendi yarığından, sonlu oluşundan itibaren yaşayabilmesi için sonsuzluğu yeniden üretmeye zorunlu olması. Büyüleyen, korkutan, gizlenerek izlediği masalsı bir dev olarak değil bu sefer; arzunun devam edebilmesi için boşluğa ayrılmış mantıklı bir yerin yazıya geçirildiği bir sembol olarak. Hikâyenin ardında hikâyenin yazılımına izin verenin aslında "sıfır" olduğuyla karşılaşmak, aynı zamanda sonsuzca sonsuz üretebilen bir sayının etkisizliğinin gücüyle de karşılaşmaktır. O halde bu bitimsiz girdapta yutulmamak için tanıyıp hakkını teslim etmemiz, böylelikle de etrafına sınır çizgileri çekmemiz gereken bir "delik" (0) vardır. Sonsuzluğun simgesi olarak "sıfır", ayrışmanın simgesi olarak yarık ve boşluğun etrafının kat edilişi olarak da anlama, öznelliğe yeniden atılım vermek...

Alain Badiou, tam da bu bağlamda çocuklara yöneldiği bu konferansında iki tür sonsuzluk fikrinden bahseder. Biri sürekli sınırsızca çoğaltabileceğimiz sanal bir sonsuzluktur, bunu sıfırları çoğaltarak ya da her seferinde daha büyük bir sayıyı düşünerek yapabiliriz. Bir diğeri de Cantor'un tüm sayıları ne kadar büyük olurlarsa olsunlar "Omega" olarak adlandırdığı bir kümenin içine yerleştirmesinden yani tüm sonsuz sayıları kapsayan bir sonsuz küme oluşturmasından itibaren düşünebileceğimiz edimsel bir sonsuzdur. Sonsuzluğu bir zarfa kapatıp, sonunda sona ulaşmamız gibi. Ucunun sürekli açık olduğunu düşlediğimiz bir sonsuzluk gezintisinin sonunda vardığımız yerin başlangıç noktası olması gibi. Ve esasen o noktanın sonsuzluğun kendisini içeren bir kaynak oluşunu keşfedişimiz. Elbette önce yolculuğa çıkmayı göze alarak. İlginçtir ki çocukların Badiou'ya konferansın sonunda yönelttikleri soruların birçoğu bu sanal sonsuzla ilgilidir. Sonsuzluğun lineer olarak bir dizi uzayan ve büyüyen kurgusundan ya da onun ne olduğunu bilme isteğinden başka bir sonsuzluk fikrine, Badio'nun deyişiyile edimsel sonsuza geçiş belki de ancak ergenlik işlemiyle mümkün olabildiğinden. Çocuksulun hep bir sonrasında gerçekleşmesini beklediği vaadin ergenlikte geçersiz kılınmasının ergeni zorladığı bir simgeselleştirme ve yeniden adlandırma işleminden itibaren. Bu defa halkaların her birini birbirine düğümlediği bir zarf, sonsuz bir küme oluşturmak üzere.

Kappus şanslı bir ergendir, çünkü her şeyden önce karşısında Rilke gibi bir muhatap bulabilmiştir. Üstelik Kappus'un keşfettiği şey, hiç olmadığı kadar yalnızlığıdır. Rilke bu yabancıyı, çoğu kez üzüntü yaratan ve kaçındığımız bu huzursuzluğu, kendi derinliğine ulaşabilmesinin bir yasası yapmasını ister Kappus'tan. Onu hemen her mektubunda bu kaçınılmaz insani yarığa, yalnızlığına bakmaya, dahası oraya yerleşmeye davet eder. Yazma edimi ve cesareti, hemen her türlü öznel edim gibi ancak böylesi bir boşluktan gelebilecektir. Coşkularını olduğu kadar yalnızlığını ve hüznünü de sahiplenmesini, hatta çatışmaya ve buhrana da sebep olsa her duygusunun en derinlere kök salmasına izin vermesini ve oradan doğabilecek sese kulak vermesini salık verir; iyi kötü, güzel çirkin, doğru yanlış diye yargılamadan. Kappus için zamandaki bir süreğenlik yara almıştır ve özgün olanı cesaretle üstlenmek başka bir zamanın mantığına geçmeyi adeta zorunlu kılmaktadır. Rilke'nin boşluğundan, eksikliğinden yani Rilke'ye Rilke de tam olarak bilmeksizin yazdıran şeyden itibaren bu zamansal ve ruhsal kırılmayı büklümleyip, diğer bir deyişle hep ileriye uzanan bir

sonsuzluğu bizzat kendi var-oluşunun merkezine yerleştirmeyi başarır. Tek güvence, arzuyu bitimsizce sürdüren bir boşluğun konuşan varlıktaki yeri olmalıdır.